



Helsingissä 20.6.2021

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta osallistua kansallisen Lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaa koskevaan pyöreän pöydän keskusteluun, ja mahdollisuuteen toimittaa näkemyksiämme myös kirjallisesti.

Tässä lausunnossa annamme palautetta ja kommentteja strategian linjausten edistämiseksi jäljellä olevalla hallituskaudella. Toivomme, että niistä on hyötyä, kun lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma valmistuu kesällä 2021.

1. Lapset, nuoret ja koronakriisi

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Lapsistrategian toimeenpanon edistäminen yhteistyössä laadittavan lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistuvan monialaisen toimenpidekokonaisuuden kanssa.
- Koronakriisi on vaikuttanut syvästi lasten, nuorten ja perheiden asemaan. On olennaista, että lapsistrategian toimeenpanoa edistetään yhteistyössä koronan jälkihoitoa ja jälleenrakennusta koskevan strategisen työn kanssa sekä erityisesti lasten ja perheiden asema huomioiden.
- Lapsivaikutusten arviointia, lapsibudjetointia ja lasten osallisuutta koskeva koulutuskokonaisuus ja tukiaineistot kunnille ja alueille yhteistyössä LAPE-muutosohjelman kanssa.
- Kunnilla on merkittävä rooli koronan jälkihoidon kannalta, ja kriisi on myös osaltaan korostanut lapsivaikutusten arvioinnin, lapsibudjetoinnin ja lasten osallisuuden merkitystä. Vuonna 2021 alkavalla valtuustokaudella on syytä panostaa näiden elementtien kehittämiseen ja tarjota aineistoa kuntien ja alueiden käyttöön.
- Lapsivaikutusten arviointia, lapsibudjetointia ja lasten osallisuutta koskeva koulutuskokonaisuus ja tukiaineistot kuntien nuorisovaltuustoille ja muille lasten ja nuorten vaikuttajaryhmille.
- Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseksi on perusteltua tarjota edellä kuvattua koulutusta ja aineistoja myös kuntien nuorisovaltuustoille, nuorisoneuvostoille, lasten parlamenteille ja muille lasten ja nuorten vaikuttajaryhmille. Koulutuskokonaisuus ja tukiaineistot tulee suunnitella ja toteuttaa yhdessä kuntatoimijoiden, kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen kanssa.
- Etäpalveluiden kehittämishanke yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa.
- Korona on korostanut alueellista eriarvoisuutta ja eri asemassa olevien lasten kokemuksia. Etänä toteutetut palvelut ovat auttaneet osaltaan turvaamaan lasten oikeuksien toteutumista poikkeusaikana, mutta samalla ne ovat nostaneet esiin yhdenvertaisuuskysymyksiä ja nopeuttaneet digitalisointumiskehitystä. On olennaista, että lähivuosien kehityksessä huomioidaan laajasti eri alueilla ja elämäntilanteissa olevien lasten yhdenvertaisuus ja erityistarpeet.

Pelastakaa Lapset kannattaa yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavin perusteluin ja huomioin:

Lapsivaikutusten arviointia, lapsibudjetointia ja lasten osallisuutta koskeva koulutuskokonaisuus on kannatettava toimenpide, joka on syytä toteuttaa laajalla pohjalla. Jää kuitenkin epäselväksi, ketkä ovat toimijatahoja ja sisällöntuottajia.¹ Ehdotamme, että toteuttajatahot mainitaan selkeästi, ja että järjestöjen jo olemassa olevat materiaalit ja valmiit koulutuskokonaisuudet hyödynnetään osana koulutuskokonaisuutta.

Lasten ja nuorten osallistamisessa korostuvat vaikuttajaryhmät. Tämä sulkee pois monia erityisen haavoittavassa asemassa eläviä lapsia ja nuoria, jotka todennäköisesti ovat koronan suurimpia kärsijöitä. Toimenpiteissä voisi paremmin ottaa huomioon nämä lapset

¹ Viittaus LAPEen, jossa esim. järjestöt eivät ole mukana, ja toisessa kohdin kuitenkin maininta "Koulutuskokonaisuus ja tukiaineistot tulee suunnitella ja toteuttaa yhdessä kuntatoimijoiden, kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen kanssa."



ja myös pienemmät lapset. Lasten yhdenvertaista osallisuutta koronan jälkihoidossa voisi toteuttaa esimerkiksi *lapsikeskeisen palvelumuotoilun* keinoin.²

Etäpalveluiden kehittäminen on erittäin kannatettavaa. Siihen tulee ottaa laajasti mukaan erilaisia lapsia ja nuoria, jotta palvelut vastaavat aidosti heidän tarpeitaan ja yhdenvertaisuus tulee huomioiduksi. Etäpalveluiden kehittämisessä tulee hyödyntää lapsikeskeistä palvelumuotoilua sekä *asiakkaan palvelupolkua*.³

Lisäksi pyydämme ottamaan huomioon, että tämän kohdan toimenpiteet ovat osittain päällekkäisiä toimenpiteen 10 kanssa. Mitä täsmällisemmin ja rajatumminkin toimeenpanosuunnitelma sisältää konkreettisesti avuttuja ja nimettyjä toimenpiteitä sen todennäköisempää on, että niitä pystytään paremmin seuraamaan arvioimaan ja toteuttamaan lyhyen ajan puitteissa.

Koronapandemia on osoittanut maahanmuuttajataustaisten yhteisöjen ja lasten eriarvoisen aseman korostumisen kriiseissä. Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla on usein paitsi heikompi sosioekonominen asema myös haasteita muun muassa kielen ja kulttuurin eroavuuksien vuoksi.

Moni näistä lapsista on kriisitilanteessa ja etäkoulun aikana joutunut ottamaan entistä enemmän vastuuta perheen asioista, etenkin jos perheen huoltajilla ei ole ollut suomen tai ruotsin kielen taitoa tai lukutaitoa.

Yhteistyössä koronan jälkihoitoa koskevan strategisen työn kanssa samoin kuin lähivuosien kehityksessä on tärkeää huomioida maahanmuuttajataustaisten lasten erityistarpeet osana eriarvoisessa asemassa olevien lasten huomioimista.

2. Syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Tiedonkeruu hyvinvointierojen syistä ja niihin vaikuttamisesta.
- Parlamentaarinen komitea edellytti toimia lasten ja nuorten hyvinvointierojen syiden kartoittamiseksi, jotta hyvinvointieroihin voidaan puuttua mahdollisimman vaikutuksellisin ja lapsen oikeuksia kunnioittavin keinoin. Tämä tiedonkeruu on perusteltua yhdistää mahdolliseen eurooppalaisen lapsitakuun toteutukseen Suomessa, jolloin se on toteutettavissa virkatyönä ja yhdistettävissä muuhun strategian toimeenpanoon. Lapsistrategian toimeenpanossa vahvuutena on tällöin kokonaisvaltainen ote lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen.
- Toteutetaan pilotti saavutettavuudesta ja tietoyhteiskunnan toimintamuodoista yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa.
- Lapset ja nuoret eivät aina ole tasavertaisessa asemassa tietoyhteiskunnan jäseninä. Tämä korostuu, kun palveluja ja toimintaa toteutetaan enenevässä määrin digitaalisessa muodossa, ja muun muassa YK:n lapsen oikeuksien komitea on kiinnittänyt huomiota tähän ”digitaaliseen kuiluun” (*digital divide*). Pilotissa on mahdollista kehittää yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa ratkaisuja ja suuntaviivoja yhdenvertaisemman ja saavutettavamman digitaalisen kansalaisuuden turvaamiseksi.

Pelastakaa Lapset kannattaa yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavin perusteluin ja huomioin:

Hyvinvointitiedon kerääminen on kannatettavaa. Tässä on oleellista huomioida jo olemassa oleva tieto (esim. kouluterveyskyselyt, nuorisobarometri, lapsibarometri ym. tutkimukset) sekä kiinnittää erityistä huomiota lapsilta ja nuorilta kerättävään ja myös laadulliseen aineistoon. Erityisen haavoittavassa asemassa elävät ja pienemmät lapset

² <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsikeskeinen-palvelumuotoilu/>

³ <https://www.pelastakaalapset.fi/digisosaalityo/digisosaalityon-ratkaisuja/>



tuottavat tietoa monenlaisin keinoin (moniaistisesti, puheen, elein, visuaalisen ilmaisun ym. kautta), jolloin laadullisen aineiston keruu on yhtä lailla tarpeellista.

Järjestömme korostaisi tietopohjana tässä myös THL:n lastensuojelun tilastot⁴ ja niiden kehittämistarpeet, joita Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) on nostanut esille viimeisimmässä blogissaan.⁵ Kannatamme ensisijaisesti jo kertyneen tiedon parempaa hyödyntämistä ja yhdistämistä, jotta ei synny resurssihukkaa ja tehdä päällekkäistä työtä.

Pelastakaa Lasten näkemys on, että digitaaliset välineet voivat olla myös osallisuutta ja yhdenvertaisuutta vahvistavia esim. palveluista tiedon saamisen ja niihin pääsemisen kanavina, ja ne tulisi myös huomioida.

Digitaalisuuteen ja koronaan liittyen haluamme mainita *DigiIn-tutkimushankkeesta* suosituksen: ”Julkisissa digipalveluissa tulisi kiinnittää huomiota selkokielisyyden edistämiseen ja lisätä mahdollisuuksia asioida myös yleisimmillä Suomessa puhutuilla ei-kotimaisilla kielillä. Samalla tulisi säilyttää mahdollisuus hoitaa asioita tarvittaessa puhelimitse ja kasvokkain”

Lasten kohdalla nousee myös esiin se, että lapsi saattaa joutua digitulkiksi, jos vanhemman digitaidot eivät riittävät: ”Digiasioinnissa avustaminen altistaa alaikäiset lapset heille kuulumattomille asioille ja pahimmillaan vierittää heille vastuun esimerkiksi perheen toimeentulon jatkumisesta tai vanhemman sairauden hoidon onnistumisesta.”⁶ Selkokielisyyden merkitys on olennainen ja sen voisi nostaa toimenpiteeksi läpileikkaavasti.

Digitaalisuuden haitat jakautuvat epätasaisesti: ne jotka ovat heikommassa asemassa esim. perheen tilanteen tai muuten kasautuneiden haasteiden takia, kokevat enemmän haittoja myös digitaalisessa ympäristössä. Yhdenvertaiseen digitaalisuuteen kuuluu myös digimaailmassa koettuihin haittoihin liittyvän eriarvoisuuden vähentäminen.

Kartoitus- ja kehittämistyössä on huomioitava myös eri tilanteissa olevat pakolais- ja maahanmuuttajataustaiset lapset. Etenkin kotoutumisen alkuvaiheessa tai tukipalveluiden ulkopuolelle jäädessä (mm. paperittomat lapsiperheet) saavutettavuus ja tietoyhteiskunnassa toimiminen saattavat olla haaste perheelle ja lapselle paitsi erikielisyydestä myös perheenjäsenten mahdollisesta lukutaidottomuudesta johtuen. Perheillä ei aina ole käytettävissään digitaaliseen tiedonvaihtoon tarvittavia välineitä, eikä välttämättä osaamista näiden käyttöön.

3. Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeudet huomioidaan osana eurooppalaista lapsitakuuta.
- Parlamentaarinen komitea edellytti, että haavoittuvuutta huomioitaisiin paremmin ja että haavoittuvuutta lisäävien seikkojen kasautuminen tunnistettaisiin. Tämä tietopohjaa ja osaamisen kehittämistä vaativa työ soveltuu hyvin toteutettavaksi eurooppalaisen lapsitakuun yhteydessä, sillä sitä koskeva neuvoston suositus painottaa samoin muita heikommassa asemassa olevien lasten erityistarpeita. Haavoittuvuuden huomioimisen tuleekin olla läpileikkaavana periaatteena lapsitakuutyössä.

⁴ <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/tr19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁵ <https://www.lskl.fi/blog/lastensuojelun-tilastot-jattavat-paljon-kysymysmerkkeja-ilmaan/>

⁶ https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/hyva-yhteiskunta/digiloikka-ei-onnistu-kaikilta-julkispalvelujen-pitaa-huolehtia-yhdenvertaisuuden-toteutumisesta?utm_medium=social_owned&utm_source=twitter



- Laaditaan valtakunnallinen toimenpideohjelma luvattomasti sijaishuoltopaikasta poistumisten ennaltaehkäisyyn, luvattoman poissaolon aikaiseen toimintaan sekä jälkityöhön
- Lastensuojelulaitoksista luvattomasti poistuneet nuoret ovat suuressa riskissä joutua muun muassa ihmiskaupan uhreiksi tai muuten hyväksikäytetyiksi. Selvitysten perusteella tiedetään myös, että karkumatalla olevat nuoret ovat alttiita päätyttyä rikoksen uhriksi tai tekemään itse rikoksia. Tämän monimuotoisen ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan sektorirajat ylittävää työskentelyä ja tiivistä yhteistyötä eri ammattilaisten ja viranomaisten sekä nuorten ja heidän perheidensä kesken. Siksi on perusteltua laatia valtakunnallinen toimenpideohjelma, jossa selvitetään ongelmakohdat ja luodaan selkeät ja yhteneväiset toimintaohjeet eri viranomaisten toiminnalle.
- Toteutetaan lastensuojelun käsikirja lapsille ja nuorille.
- Lastensuojelussa on todettu paikoittain suuria puutteita, eivätkä lapset aina ole tietoisia oikeuksistaan tai oikeusturvakeinoistaan. Toimenpiteessä suunnitellaan ja luodaan Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämän Lastensuojelun käsikirja -sivuston yhteyteen erityisesti lastensuojelun asiakkaana oleville nuorille oma www-sivustonsa. Suunnitellun sivuston sisältö perustuu Lastensuojelun käsikirjassa olevaan tietoon, ja tieto muotoillaan ja esitetään sivustolla erityisesti yläkouluikäisille nuorille sopivalla tavalla.
- Laaditaan koulutuspaketti seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta sekä sateenkaaripeirheistä ammattilaisille
- Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvat lapset ja nuoret kokevat usein muita enemmän kiusaamista ja syrjintää, ja lasten ja nuorten parissa työskentelevillä ammattilaisilla on suuri merkitys heidän hyvinvointinsa kannalta. Tällä hetkellä ammattilaisilla ei kuitenkaan ole aina riittävästi tietoa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten asemasta. Toimenpiteessä valmistetaan koulutuspaketti aiheesta lasten ja nuorten parissa toimivien ammattilaisten, kuten kouluterveydenhoitajien, kuraattorien ja muiden opiskeluhoollon toimijoiden sekä lastensuojelun ammattilaisten, käyttöön.

Pelastakaa Lapset kannattaa yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavien perusteluin ja huomioin:

Hallitusohjelman mukaan "Hyvän elämän tarjoaminen jokaiselle lapselle on laajasti jaettu yhteiskunnallinen tavoite. Tästä huolimatta palvelut tai tuki eivät aina tavoita lasta, nuorta ja perhettä ajoissa." Siksi onkin edelleen vahvemmin kuultava niiden ääntä, jotka palveluita tarvitsevat ja palvelut tulee kohdentaa paremmin tarpeiden mukaan.

Hallitusohjelmaan on myös kirjattu, että sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ja heidän perheitään tuetaan yksilöllisin ja oikea-aikaisin palveluin. Pelastakaa Lapset on vahvasti sitä mieltä, että tähän tulee kiinnittää erityistä huomiota ja etsiä konkreettisia keinoja jo tulevien vuosien aikana.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien lasten yhdenvertainen huomioiminen ja kohtaaminen palveluissa vaatii lasten kanssa toimivien ammattilaisten tietojen ja taitojen lisäämistä koulutuksen avulla. Ammattilaisten ja viranhaltijoiden kouluttamisen lisäksi tarvitaan lasten äänen kuulemistä ja lasten osallisuuden edistämistä, jotta jokainen lapsi tulee kohdatuksi palveluissa siten, että saa oikea-aikaista palvelua ja tarvitsemaansa tukea.

Hallituskauden lopulle suunnitellut toimenpiteet näyttävät kohdentuvan vahvasti lastensuojelun asiakkaisiin. Lastensuojeluun kohdentuvat toimet ovat kannatettavia, koska esimerkiksi luvaton poistuminen on havaittu ongelmaksi. Lisäksi kannatamme oikeuksista ja oikeusturvakeinoista tiedottamista.

Lapsille ja nuorille suunnattu sivusto on kannatettava, mutta yläkouluikäiset kohderyhmänä ei mielestämme ole riittävä. On myös syytä arvioida, riittääkö pelkkä www-sivuilla oleva tieto: onko se riittävän saavutettavaa vai tarvitaanko vuorovaikutuksellisia tapoja.



Pelastakaa Lasten *Kysy lastensuojelusta –palvelu*⁷ on esimerkki yhdenlaisesta tavasta käyttää sähköisiä välineitä monipuolisemmin ja innovatiivisemmin. Toinen hyvä esimerkki on myös tik tokkiin jalkautuminen.⁸

Näiden lisäksi Pelastakaa Lapset ehdottaa toimenpiteeksi erityisen haavoittavassa asemassa olevien lasten ja nuorten kuten esim. nepsy-piirteisten, väkivaltaa kokeneiden, päihdeongelmaisten vanhempien, maahanmuuttajataustaisten ja vähävaraisten perheiden lasten kanssa toteutettavaa tiedonkeruuta oikeuksien toteutumisesta sekä lasten toivomista toimenpiteistä. Tähän sopisi malliksi esimerkiksi Pelastakaa Lapsissa suunnitteilla olevat *lapsen oikeuksien dialogit*, jolloin lapset samalla myös saisivat tietoa oikeuksistaan.

Pelastakaa Lapset puoltaa lähestymistapaa, jossa testataan ja tuotetaan materiaalia yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Tällöin tulee ottaa huomioon myös vuoropuhelu lasten ja aikuisten välillä.

Pelastakaa Lasten *Kysy lastensuojelusta Insta-tililtä* näkee, millaisia asioita lapset miettivät lastensuojeluun liittyen. Tällaisia palveluja tulisi näkemyksemme mukaan suosia tulevaisuudessa. Käsikirjaan liittyen ehdotamme, että siitä tehdään mahdollisimman innostava ja lasten tarpeisiin vastaava, ja varmistetaan, että lapset löytävät sen helposti.

Hatkaaminen on tärkeä nostaa toimenpiteiden kohteeksi. Siihen liittyen on tehty useita ansiokkaita selvityksiä.⁹ Ratkaisuehdotuksiakin on löydetty nuorten kokemusasiantuntijoiden avulla. Niitä löytyy esimerkiksi valtakunnallisesta *Oikea ote* -hatkaoppaasta.¹⁰ Näkemyksemme on, ettei hatkaamista voi kuitenkaan ratkoa irrallaan. Pitkäjänteisen kehittämisen kohteena tulisi olla lastensuojelu ja sijaishuolto kokonaisuutena, jonka yksi pulma on hatkaaminen.

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoite turvapaikkaprosessin sujuvuudesta ja perusoikeuksien toteutumisen varmistamisesta. Turvapaikanhakijalasten kohdalla on tärkeää kehittää myös perheiden mukana turvapaikkaa hakevan lapsen edun arviointia ja sen huomioimista lasta koskevissa päätöksissä sekä lisätä päätösten läpinäkyvyyttä sekä lapsen tasoista tiedonvaihtoa prosessiin ja päätökseen liittyen.

Jo toteutettu selvitys ulkomaalaislakiin tehtyjen lakimuutosten ja soveltamiskäytäntöjen vaikutuksesta turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan on tärkeää ottaa huomioon, kun mietitään turvapaikanhakijalasten oikeusturvan kehittämistä ja oikeuksien toteutumisen varmistamista.

Hallitusohjelmassa luvataan myös selvittää perheenyhdistämiseen liittyviä ongelmia, huomioiden lapsen edun toteutuminen. Ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden lasten hyvinvointi ja kotoutumisen prosessi saattavat hidastua ilman omalta perheeltä saatua tukea, sekä matkalle jääneen perheen hyvinvoinnista ja toimeentulosta huolehtiminen saattavat aiheuttaa lapselle lisähuolta.

⁷ <https://www.instagram.com/kysylastensuojelusta/?hl=fi>

⁸ <https://www.tiktok.com/@sossut?lang=fi-FI>

⁹ <https://www.lskl.fi/julkaisut/hatkassa/>

¹⁰ <https://pesapuu.fi/2021/02/sijaishuollon-haastekisa-2/>



Perheenyhdistämisen käytännön ongelmista osa on sellaisia, joihin olisi mahdollista vaikuttaa kohtalaisen yksinkertaisin keinoin, kuten selkeällä tuella esimerkiksi lapsen edustajalta perheenyhdistämisprosessin läpiviemiseksi.

Lapsen säilöönotto siirtolaistaustasta johtuen on yhä mahdollista Suomessa yli 15-vuotiaiden ilman huoltajaa liikkeellä olevien lasten sekä kaikkien perheensä mukana kulkevien lasten kohdalla. Siirtolaistaustasta johtuva lapsen säilöönotto on kuitenkin aina lapsen edun vastaista ja sillä saattaa olla pitkäaikaisia lapsen hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia. Vaikka lapsen säilöönotto ei ole kovin yleistä Suomessa, tapahtuu sitä kuitenkin vuosittain.

Perheiden säilöissäoloaika pyritään pitämään mahdollisimman lyhyenä, mutta silti viimeisen viiden vuoden aikana perheiden säilöönotto on pisimmillään venynyt jopa useamman kuukauden mittaiseksi. Laki mahdollistaa perheiden säilöönoton enimmillään vuodeksi.

Hallitusohjelmassa on luvattu etsiä vaihtoehtoisia rajaamiskeinoja säilöönoton korvaamiseksi niin aikuisten ja perheiden kuin yli 15-vuotiaiden ilman huoltajaa liikkeellä olevien lasten kohdalla. Tämän edistäminen on erityisen tärkeää nyt, kun uusi EU-sopimus turvapaikka- ja siirtolaisasioista saattaa nykymuodossa toteutuessaan ja heikoimmillaan lisätä lasten säilöönottoa etenkin Euroopan unionin (EU) ulkorajoilla.

4. Lasten suojelu väkivallalta

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Toteutetaan lapsiuhritutkimus.
- Lasten suojelu väkivallalta edellyttää tietoa heidän väkivaltakokemuksistaan. Varsinainen lapsiuhritutkimus on toteutettu viimeksi vuonna 2013, ja sen jälkeen asiaa on kartoitettu osana Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyä. Lasten ja nuorten kokemus väkivallasta on osin muuttunut koronaviruksen myötä, ja siksi varsinainen lapsiuhritutkimus on tarpeen kokonaiskuvan saamiseksi ilmiöstä. Tutkimuksen toteuttaminen edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.
- Toteutetaan opas ja koulutuskokonaisuus eron jälkeisen väkivallan muodoista.
- Parlamentaarinen komitea korosti lapsistrategian linjauksissa väkivallan varhaisen tunnistamisen ja siihen puuttumisen merkitystä. Toimivia työmuotoja on tunnistettu muun muassa Lastenasiantalo-työssä, ja on olennaista, että ne saadaan mahdollisimman laajasti käyttöön. Siksi on perusteltua toteuttaa opas ja koulutuskokonaisuus lastenvalvojien, lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun sekä tapaamispaikkojen työntekijöiden osaamisen ja valmiuksien tehostamiseksi.

Pelastakaa Lapset kannattaa esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua sekä muutamia lisätoimenpiteitä seuraavin perusteluin ja huomioin:

Lapsistrategiassa kiinnitetään huomiota digiympäristöissä tapahtuvaan kiusaamiseen ja häirintään. Pelastakaa Lasten näkemys on, että tähän liittyviä toimenpiteitä tulisi kirjata ensimmäiseen toimeenpanosuunnitelmaan. Toimenpiteenä voisi kirjata esimerkiksi sen, että huoltajien ja opetushenkilökunnan osaamista digitaalisessa ympäristössä tapahtuvaan väkivaltaan puuttumiseksi vahvistetaan verkossa jaettavalla materiaalipaketilla.

Pelastakaa Lapset ehdottaa, että hallituskauden lopulle tulee toimenpiteeksi ottaa erityisesti hallitusohjelmaan kirjattu jokaisen lapsen oikeus koskemattomuuteen sekä seksuaalikasvatuksen vahvistaminen kansallisesti siten, että jokainen lapsi saa tasalaatuisia,



näyttöön perustuvaa seksuaalikasvatusta, jonka keskiössä tulee olla lapsen tietojen, taitojen ja soveltamisen kykyjen vahvistaminen. Tärkeää on ottaa huomioon se, että väkivaltaa tapahtuu kaikissa toimintaympäristöissä, erityisesti huomio tulee kiinnittää digitaalisiin ympäristöihin.

Kannatamme lapsiuhritutkimuksen toteuttamista ja lasten äänen kuulemista heitä koskevista asioista. Erityisen tärkeää kysyä lapsilta, millaisia väkivallan kokemuksia heillä on, millaisissa ympäristöissä he ovat väkivallan eri muotoja kokeneet ja mitä lapset toivovat aikuisten asialle tekevän sekä millaista apua ja tukea he erityisesti toivovat.

Pelastakaa Lasten vuonna 2021 laatima *Grooming lasten silmin*-selvitys¹¹ nosti esille, että lasten kokema seksuaaliväkivalta netissä (ml. seksuaalinen häirintä ja grooming = lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin) on yleistä: vain 12% vastaajista ei ollut koskaan saanut netissä aikuiselta seksuaalissävyytteistä viestiä netissä. On edelleen kiinnitettävä huomiota seksuaalikasvatukseen ja vahvemmin tuotava esiin se, miten lapset voivat toimia itseään suojaten netissä.

Myös lasten huoltajille ja lasten kanssa toimiville ammattilaisille tulee tarjota tietoa väkivallan ilmiöistä ja niiden puheeksi ottamisesta. Väkivallasta kysyminen ja sen puheeksi ottaminen lasten kanssa toimiessa tulee olla tapaamisiin kuuluva teema. Siitä tulisi kysyä aina esimerkiksi terveystarkastuksissa, ei vain silloin kun epäillään, että lapsen rajoja on rikottu. Tämä ohjaus löytyy myös *Väkivallaton lapsuus*-toimeenpanosuunnitelmasta ja myös lapset esittävät saman toiveen aikuisille *Grooming lasten silmin*-selvityksessä.

Väkivallaton lapsuus -toimeenpanosuunnitelmassa todetaan myös, että lapsille ja nuorille tulee tiedottaa selkeästi, minne voi ilmoittaa seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta tai muusta väkivallasta ja mistä saa apua.¹² Matalan kynnyksen palvelu on ensiarvoisen tärkeä myös lapsille, jotta he itse voivat myös ilmoittaa seksuaaliväkivallan kokemuksistaan netistä. *Lapsen Ääni*-kyselyn¹³ mukaan aikuiset, joille lapsi voisi jakaa omia asioitaan luottamuksellisesti, puuttuivat lähes joka kolmannelta (29%) vastaajalta.

Lisäksi *Grooming lasten silmin*-selvityksen (2021) mukaan netissä tapahtuva grooming on varsin yleistä, eikä lapsi välttämättä kerro siitä kenellekään. Digitaalisen median välityksellä lapset voivat joutua myös kansainvälisen, rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden uhreiksi.

Näiden taustatekijöiden takia ehdotamme, että jatkossa tulee selkeästi huomioida ja kattaa digitaalisen median laaja-alaisuus ja jatkuva kehitys lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin ja seksuaalirikosten uhreihin vaikuttavana tekijänä.

¹¹ https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/06153034/grooming_lasten_silmin_2021.pdf

¹² Näin ollen Pelastakaa Lapset esittää merkittäväksi kansalliseen lapsistrategiaan, että Pelastakaa Lasten Nettivihje-palvelu tunnustetaan virallisena toimijana, joka yhteistyössä viranomaisten kanssa torjuu lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia digitaalisessa mediassa ja jolla lain mukaan on oikeus tehdä tätä työtä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Pelastakaa Lasten Nettivihje on Suomen ainoa vihjepalvelu, joka vastaanottaa vihjeitä ja on osa kansainvälistä INHOPE-vihjepalveluverkostoa. Nettivihje.fi palveluun voi ilmoittaa esimerkiksi, jos näkee netissä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia (CSAM), jos lapsi kohtaa netissä seksuaalista häirintää tai groomingia tai lapsen alastonkuva tai video lähtee leviämään netissä tai lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvään ihmiskauppaan netissä.

¹³ https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/21110913/lapsen-aani-2021_raportti1_fi.pdf
https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/06/07145631/barnets_rost_2021_1_sv.pdf



Myös väkivaltaan liittyvissä toimenpiteissä tulee ottaa huomioon *Väkivallaton lapsuus* -toimeenpanosuunnitelman mukaisesti erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret. Heitä ovat esimerkiksi vammaiset tai toimintarajoitteiset, etnisiin tai kielivähemmistöihin kuuluvat, kodin ulkopuolisessa sijaishuollossa olevat sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret. Näiden riskiryhmien huomioiminen esimerkiksi lasten kanssa toimivien ammattilaisten koulutuksessa on tärkeää.

Ammattilaisten valmiuksia tunnistaa ja puuttua erityiskysymyksiin, kuten kunniaan liittyvään väkivaltaan ja väkivaltaa ihannoivien aatteellisten ryhmien harjoittamaan alaikäisiin kohdistuvaan vaikuttamiseen ja rekrytointiin sekä väkivaltaiseen extremismiin, pitää parantaa. Keskeistä on myös tuottaa seksuaalikasvatusmateriaalia, jolla voidaan tavoittaa myös erityisen haavoittavassa asemassa olevat lapset ja nuoret.

Etnisiin- ja kielivähemmistöihin kuuluvien ryhmien kohdalla on oleellista ottaa huomioon näissä ryhmissä mahdollisesti muuta väestöä yleisemmät väkivallan muodot, kuten tyttöjen sukuelinten silpominen ja kunniaväkivalta.

5. Lasten ja perheiden sosiaali- ja terveystalvet

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Laaditaan toimintasuunnitelma päihteillä oireilevien lasten ja nuorten tukemiseksi.
- Päihdehaitat kasautuvat entistä selkeämmin pienelle osalle lapsia ja nuoria, ja lasten ja nuorten päihdepalvelut on toisaalta järjestetty valtakunnallisesti hyvin hajanaisesti. Päihteillä oireilevien nuorten kanssa tehdään työtä esimerkiksi kolmannella sektorilla ja etsivässä nuorisotyössä, mutta systemaattiset, lapsilähtöiset tuki- ja kuntoutuspolut ovat puutteellisia tai puuttuvat kokonaan. Uudistetun päihdestrategian linjaukset tulee ulottaa mahdollisimman vaikutuksellisesti lasten ja nuorten tukemiseen, jotta päihteillä oireilevien lasten ja nuorten oikeus tarvitsemaansa tukeen toteutuu laadukkaasti, systemaattisesti ja alueellisesti tasa-arvoisesti.
- Toteutetaan selvityshanke ja laaditaan opas palveluiden saavutettavuudesta lapsille ja nuorille.
- Palveluiden saavutettavuus on olennaista lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lisää tietoa kuitenkin tarvitaan, jotta lasten ja nuorten kokemukset palveluista, niiden saavutettavuudesta ja laadusta saadaan huomioitua palvelujen kehittämisessä lähivuosina. Samalla on tärkeää varmistaa, että lapset ja nuoret saavat esimerkiksi opiskeluhoollon kautta tietoa eri palveluista ja mahdollisista avun kanavista. Selvitystyön perusteella tunnistetaan palvelujen saavutettavuuteen ja laatuun liittyvät ongelmakohdat lasten ja nuorten näkökulmasta, ja kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa lapsille ja nuorille tarkoitettu opas ("Mistä saan apua").
- Laaditaan yhtenäinen toimintamalli ensitiedon antamiseen.
- Ensitiedolla tarkoitetaan tietoa, joka annetaan perheelle, kun perheenjäsenet kohtaavat lapsen tai sikiön sairauden tai vammaisuuden. Tutkimuksissa on todettu, että sillä, miten ensitieto annetaan, on suuri merkitys vanhempien ja lapsen suhteeseen varhaisessa vuorovaikutuksessa. Vanhemmat tarvitsevat tietoa lapsen vammasta ja siitä, miten lapsen kehitystä parhaiten tuetaan. Perheen ja ammattilaisten yhteistyölle luodaan pohja ensitiedon antamisen yhteydessä. Ensitiedon antamiseen tarvitaan koko maan kattava yhtenäinen malli, jotta perheet voivat yhdenvertaisesti saada apua ja tukea odottamattomassa ja haastavassa elämäntilanteessaan. Kun lapsen ja perheiden palvelut koordinoidaan ja integroidaan alusta lähtien lasta ja perhettä aidosti hyödyttäväksi kokonaisuudeksi, vahvistetaan lasten ja perheiden omia voimavaroja, elämänhallintaa ja osallisuuden ja kohdatuksi tuleminen kokemuksia.

Pelastakaa Lapset kannattaa yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavien perusteluin ja huomioin:

Hallitusohjelmassa todetaan, että lasten päihdetyön palveluiden alueellinen ja kielellinen turvaaminen sekä eri hallinnonalojen yhteistyön tiivistäminen ja tiedonkulun turvaaminen ovat toimenpiteitä lapsiperheiden palveluiden parantamiseksi. On edelleen tärkeää jo tällä hallituskaudella kiinnittää huomiota lasten päihdepalveluiden saatavuuteen, ennaltaehkäisevään työhön sekä nopeaan reagointiin silloin, kun lapsen kasvu ja kehitys ovat esimerkiksi päihteiden käytön vuoksi vaarassa.



Pelastakaa Lapset puoltaa siksi sitä, että päihteillä oireilevien lasten tuen vahvistamista tehdään nyt ajantasaisesti. Monet palvelut ovat vielä täysin lasten ja nuorten saavuttamattomissa, lukuun ottamatta esimerkiksi anonyymejä digitaalisia palveluja kuten *Netari*, *Sekasin* ja *Apuu-chat* sekä *Lasten ja nuorten puhelin*.

Siirtymää tai palvelupolkua digitaalisista palveluista ”kasvokkaihin” palveluihin kunnissa ja maakunnissa tulisi kehittää, jotta tuki olisi jatkumollista eikä raja digi- ja muun virallisen palvelun välillä olisi niin jyrkkä. Tätä kehittämistä tulisi tehdä valtakunnallisesti ja koordinoitusti niin, ettei jokainen toimija lähde toteuttamaan omaa alustaa tai palveluaan. Tällaisia esimerkkejä löytyy jo.¹⁴ Pelastakaa Lapset on tehnyt myös yhteistyötä kehittämisessä.¹⁵

Näkemyksemme on, että lopputuotoksena opas ei formaattina välttämättä saavuta lapsia ja nuoria tarpeeksi hyvin, joten toteutus ja tuotos voisi olla innovatiivisempi. Erilaisiin muihin ratkaisuihin voi tutustua oheisen linkin kautta¹⁶. Ideoita ja esimerkkejä löytyy myös täältä¹⁷.

Toimintamalli ensitiedon antamiseksi on kannatettava, mutta siinäkin Pelastakaa Lapset korostaa lapsille ja nuorille jaettavan tiedon tärkeyttä ja sitä, että materiaali laaditaan alusta alkaen sellaiseksi, että se on myös lasten ja nuorten kanssa käytettävää. Ensitiedon antamisessa myönteisen tunnistamisen asenne ja toimintatapa ovat erityisen tärkeitä.

Palvelupolkujen tarkastelu ja lasten kanssa yhdessä luodut onnistumisen mittarit ja laatukriteerit, joita oikeasti käytetään, ovat avainasemassa. Esim. *Katsele palveluita lapsen silmin* –koulutus vastaa osittain tähän tarpeeseen. Tärkeää on myös palveluihin liittyvän kokemustiedon kerääminen lapsilta ja nuorilta sekä heidän kanssaan.

Lasten ja nuorten palveluiden saavutettavuutta koskevassa selvityksessä on merkittävää huomioida erityisryhmänään eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvat lapset samoin kuin paperittomat lapset.

Lasten- ja nuorisopsykiatrian palvelut ovat kuormittuneet pahasti. Niihin liittyvän hoitovelan purkaminen on myös tärkeä tavoite.

6. Varhaiskasvatus ja koulutus

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Laaditaan opettajille ajantasainen materiaalipaketti lapsistrategiasta ja lasten oikeuksista.
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtion varmistamaan, että lapset ja nuoret saavat tietoa omista oikeuksistaan, ja järjestötoimijat ovat tehneet erinomaista työtä oppimateriaalien tarjoamiseksi eri ikäryhmien lapsille ja nuorille. Nyt on hyvä aika varmistaa oppimateriaalien ajantasaisuus ja kattavuus sopimusvelvoitteen täysimääräiseksi toimeenpanemiseksi. Myös kansallisen lapsistrategian linjaukset ja tavoitteet on syytä sisällyttää materiaaliin, ja materiaalin saavutettavuus on hyvä varmistaa.
- Toteutetaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen pilottihankekokonaisuus.
- Oikeusministeriössä ja opetus- ja kulttuuriministeriössä käynnissä oleva demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen pilottihanke auttaa toteuttamaan lapsistrategian linjauksia sekä strategian visiota. Molemmissa painotetaan lasten osallisuutta sekä sitä tukevaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta lasten kehityksessä ja kasvussa aktiiviseen kansalaisuuteen ja täysimittaiseen yhteiskunnalliseen toimijuuteen. Tämä pilottihanke on sidottava lapsistrategian toimeenpanoon ja sille on varmistettava riittävät resurssit.

¹⁴ <https://normaali.fi/>

¹⁵ <https://www.diak.fi/kumppanille-ja-kehittajalle/kehittamistyokalut/3x10d/#964bbaf1>

¹⁶ <https://www.pelastakaalapset.fi/digisosiaalityo/digisosiaalityon-ratkaisuja/>

¹⁷ <https://www.pelastakaalapset.fi/digisosiaalityo/lapsille-tietoa-avusta/>



Pelastakaa Lapset kannattaa yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavien perusteluin ja huomioin:

On tervetullutta, jos LOS-materiaaleja saatetaan ajan tasalle ja niihin sidotaan lapsistrategian linjaukset. Materiaalissa on tärkeää huomioida niin eri ikäryhmät kuin muutenkin erilaiset lapsiryhmät esim. äidinkielen osalta.

Varhaiskasvatusta ei erikseen mainita. Tätä toimenpidettä olisi siksi tarpeellista täsmentää. Sisältääkö kohdan 1 opettajat kaikki opettajat, mukaan lukien varhaiskasvattajat, sillä on eri asia työstää materiaalia varhaiskasvatukseen kuin esimerkiksi toiselle asteelle.

Pelastakaa Lapset kannattaa sitä, että toimenpiteet on linkitetty demokratiaohjelmaan. Tässä tulisi myös arvioida, ottaako ohjelma riittävästi myös pienemmät ja erityisen haavoittavassa asemassa elävät lapset huomioon.

Painotamme, että toimeenpanossa tulisi korostua vahva yhteistyö ja dialogisuus kotien, oppilashuollon, opettajien ja lasten kesken. Materiaalipaketit voivat jäädä käyttämättä, jos niitä ei sovelleta yhdessä käytäntöön sopiviksi tai kehitetä yhdessä edellä mainittujen tahojen kanssa.

Kouluille tulee jatkuvasti materiaalipaketteja ja toiveita, jotka jäävät helposti kiireisessä arjessa sivuun. Olisi hyvä yhdessä koulujen kanssa miettiä, millä tavalla näiden materiaalien hyödyntäminen saadaan osaksi koulun arkea, rakenteita ja toimintatapoja.

Pelastakaa Lapset suosittaa, että osallisuuden koulutuspaketti olisi myös luonteva sitoa tähän kohtaan. Eli läpileikkaavasti koulutukset koskisivat näitä teemoja, niin kouluissa varhaiskasvatuksessa kuin suunnattuna kaikille lasten parissa työskenteleville ammattilaisille ja kaikille lapsille.

Myös opettajien (varhaiskasvatuksesta peruskouluun ja edelleen toiselle ja kolmannelle asteelle) sukupuolitietoista toimimista tulee edelleen vahvistaa sekä tarjota tietoa, materiaaleja ja välineitä näyttöön perustuvaan seksuaalikasvatukseen. Lisäksi

Pelastakaa Lasten näkemys on, että *myönteisen tunnistamisen malli* edistäisi hienosti lapsistrategian tähän kohtaan liittyviä tavoitteita.

7. Perheen riittävä toimeentulo sekä työn ja perheen yhteensovittaminen

Osiossa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Puututaan lapsiperheköyhyyteen ja syrjäytymiseen eurooppalaisen lapsitakuun mukaisesti.
- Parlamentaarinen komitea korosti linjauksissaan lapsiperheköyhyyden vähentämisen tärkeyttä. Tämä tavoite on sopusoinnussa Euroopan unionin lapsen oikeuksien strategian ja eurooppalaisen lapsitakuun kanssa, ja siksi sen edistäminen on perusteltua sitoa lapsitakuun toteutukseen.
- Toteutetaan vaikuttamiskampanja yksityisen sektorin toimijoiden kanssa työn ja perheen yhteensovittamisesta.
- Lapsi- ja perhemyönteinen Suomi edellyttää joustavaa työn ja perheen yhteensovittamista ja lapsi- ja perhemyönteistä työelämää. Samalla kuin jo käynnissä oleva työ esimerkiksi perhevapaauudistuksen parissa parantaa edellytyksiä työn ja perheen yhteensovittamiselle, myös yksityisen sektorin toimijoilla on tärkeä rooli. Vaikuttamis- ja viestintäkampanja yhteistyössä yksityisen sektorin toimijoiden kanssa on omiaan levittämään hyviä käytäntöjä ja ymmärrystä lapsi- ja perheystävällisestä työelämästä koko yhteiskunnan asiaksi.



Pelastakaa Lapset kannattaa yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavin perusteluin ja huomioin:

Lapsitakuusta on Suomessa keskusteltu ja jaettu tietoa niin julkisuudessa kuin asiantuntijoiden, ammattilaisten, viranhaltijoiden ja päättäjien kesken melko vähän, vaikka sitä on valmisteltu komissiossa jo pitkään. Lapsitakuusta ei ole käyty kovin laajasti keskustelua ja siitä ei ehkä ole selkeää käsitystä/yhteisesti jaettua ymmärrystä eri toimijoiden kesken.

Suomessa tulisikin avata laaja-alaisempi keskustelu siitä, onko lapsitakuu riittävä ja/tai onko se suomalaisessa yhteiskunnassa parhain ja toimivin tapa puuttua lapsiperheköyhyysen. Voisiko esim. lapsiperheköyhyyden tutkijoiden näkökulmat tuoda tähän kaivattua tutkimukseen perustuvaa tietopohjaa. Kannatamme lähtökohtana sitä, että toimenpiteet sidotaan laajempaan eurooppalaiseen kontekstiin.

Kaipaamme tässä osiossa toimenpiteiden osalta täsmällisempää muotoilua kohtiin "toteutetaan vaikuttamiskampanja". Ketkä ovat toteuttajia? "Puututaan lapsiperheköyhyysen ...". Kuka puuttuu?

Vaikuttamiskampanjan toteutuksessa voisi hyödyntää yksityisen sektorin ohella myös 3. sektorin osaamista. Esim. Monimuotoiset perheet, Väestöliitto/Perhemyöntainen työpaikka, ja vastaavat toimijat voisivat olla varteenotettavia kumppaneita.

8. Lasten läheis- ja vertaissuhteet

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Toteutetaan digitoimijoiden kanssa vaikuttamiskampanja lapsen oikeuksista ja yksityisyyden suojasta.
- Lapsen oikeuksien toteuttaminen digitaalisissa ympäristöissä edellyttää monialaista yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Lapsen oikeudet ja yksityisyyden suoja digitaalisissa ympäristöissä ovat saaneet huomiota muun muassa vuorovaikutus- ja turvataitojen myötä, ja monet alan toimijat ovat omaksuneet tahoillaan hyviä toimintamalleja erilaisissa lasten ja nuorten käyttämissä digitaalisen median palveluissa. Tätä vaikuttamis- ja viestintätöitä olisi syytä koota yhteen ja yhdistää kansallisen lapsistrategian toimeenpanoon yhteisellä vaikuttamiskampanjalla.
- Toteutetaan poikkipohjaisesti tutkimushanke syrjäytymisvaarassa olevien ja osattomien lasten ja nuorten tilanteen selvittämiseksi.
- Syrjäytymisvaarassa olevien ja osattomien nuorten turvallisuuspääoma voi olla vähäistä, jolloin he eivät osaa hakea tai saa apua haasteisiinsa. Turvallisuuspääoman vahvistamisella nuori pystyy tunnistamaan paremmin erilaisiin turvallisuushäiriöihin ja reagoimaan niihin: hakemaan ja pyytämään apua, välttämään riskikäyttäytymistä, tietämään apua olevan saatavilla ja tunnistamaan aikuisten ongelmallista käyttäytymistä. Tätä turvallisuuspääomaa edistetään yhtenä sisäisen turvallisuuden kansallisen yhteistyöryhmän painopistealueista. Sisäministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisessä tutkimushankkeessa kootaan yhteen kohderyhmäkohtaista tutkimustietoa ja luodaan menetelmä, jolla voidaan pitkäjänteisesti seurata syrjäytymisvaarassa olevien ja osattomien nuorten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista. Tämä työ on vaikutuksellinen tapa vahvistaa haavoittuvassa asemassa olevien nuorten oikeuksia käytännössä ja siksi se on syytä sitoa yhteen kansallisen lapsistrategian toimeenpanon kanssa.

Pelastakaa Lapset kannattaa osittain yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavin perusteluin ja huomioin:

Pelastakaa Lapset ei näe ehdotettuja toimenpiteitä ensisijaisiksi toimiksi läheis- ja vertaissuhteiden varmistamiseksi.

Julkaisussamme *Kohti lapsen näköistä osallisuutta*¹⁸ olemme tuoneet esille, että "lapsille erityisen merkityksellistä joukkoon kuulumisen kokemus on niissä paikoissa, jotka ovat

¹⁸ <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>



lapselle itselleen tärkeitä ja joissa on ihmisiä, joita lapsi arvostaa ja rakastaa.” Myös omana itsenä olemisen ja joukkoon kuulumisen kokemukset kietoutuvat toisiinsa: ei voi tuntea kuuluvansa joukkoon, ellei tule siellä hyväksytyksi omana itsenään. Toimenpiteissä tulisi siksi lähteä vahvemmin liikkeelle tästä lapsinäkökulmasta.

Myönteisen tunnistamisen ajattelu antaa tähän paljon välineitä. Pelastakaa Lapset ehdottaa siksi toimenpiteeksi jonkinlaisen ohjelman/hankkeen/vaikuttamiskampanjan myönteisen tunnistamisen mukaiseen toimintaan lapsille tärkeissä kasvu- ja kehitysympäristöissä, kuten varhaiskasvatus, koulu tai harrastustoiminta.

Ehdotamme, että toimeenpanon suunnittelussa hyödynnetään mm. tämän pilotin kokemuksia¹⁹ sekä tuotoksia *Hyvinvoiva koululainen* –hankkeesta, jossa on valittu myönteinen tunnistaminen lähestymistapa.

9. Lasten vapaa-aika ja harrastukset

Osiossa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Tehdään yhteistyötä lajiliittojen kanssa hyvien käytäntöjen kehittämiseksi ja levittämiseksi.
- Vapaa-aika ja harrastukset ovat tärkeitä lasten arjen osia. Parlamentaarinen komitea on korostanut strategian linjauksissa harrastusten merkitystä lasten ja nuorten kannalta, ja painottanut myös lapsilähtöisyyttä ja mielisten harrastusten löytämistä. Lapsen kannalta haitallisiin käytäntöihin on puututtava, ja toimijoiden valmiuksia lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi ja muun muassa kiusaamisen ehkäisemiseksi on kehitettävä. Seurojen ja lajiliittojen kanssa tehtävä yhteistyö on tässä vaikuttava keino vakiinnuttaa hyviä käytäntöjä.
- Toteutetaan pilotti etsivästä harrastustoiminnasta ja nuorisotyön yhteistyömallista harrastamisen Suomen mallissa yhteistyössä kuntien kanssa.
- Harrastamisen Suomen malli tukee kaikkien lasten oikeutta myönteiseen tulevaisuuteen ja heidän osallisuuttaan yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Jos osa lapsista jää tässäkin mallissa huomiotta ja kuulematta, se heikentää heidän mahdollisuuksiaan kiinnittyä toimintaan ja harrastamiseen ja saattaa lisätä kasautuvaa syrjään jäämistä tai rikoksilla ja päihteillä oireilua. Tässä pilotissa kokeillaan, vahvistetaan ja mallinnetaan etsivää harrastustoimintaa yhdessä nuorisotyöntekijäresurssin kanssa ja tavoitetaan siten kohderyhmää, joka helposti muutoin jää harrastusten ulkopuolelle. Helsingissä ja muissa valituissa kunnissa toteutettava pilotti auttaa selvittämään haavoittuvassa asemassa olevien lasten kynnyksiä harrastamiseen ja mallintamaan tapoja, joilla lasten ja nuorten kannustaminen sekä sosiaalinen vahvistuminen toteutuisi harrastustoimijoiden työssä nykyistä vahvemmin.

Pelastakaa Lapset kannattaa osittain yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavin perusteluin ja huomioin:

Myönteisen tunnistamisen ajattelu ja lasten kanssa luotu onnistumisen mittari voisi toimia mallina, miten hyviä käytäntöjä voi kehittää yhdessä lasten ja aikuisten kesken vapaa-ajan toiminnoissa lapsen oikeudet huomioiden.

Lajiliittojen ja seurojen ohella myös taide- ja kulttuuriharrastukset tulisi huomioida. Ehdotamme, että kohtaan 1 lisättäisiin näitä toimijoita. Kulttuuriharrastamisen merkitys on nostettu hyvin esiin mm. *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen 2020 politiikkasuosituksissa*.

Kiusaamisen ja syrjinnän vastaisesta työstä harrastamisessa ja urheilussa on jo olemassa hyviä esimerkkejä: Ihmisoikeusliiton *Ihmisoikeudet haltuun* –hanke, Mieli ry:n *Nuori mieli urheilussa* –hanke ja Väestöliiton *Et ole yksin* –hanke. Pelastakaa Lapset ehdottaa, että olemassa olevia malleja hyödynnetään ja jatkokehitetään sekä ne otetaan huomioon kohdassa 1.

¹⁹ <https://www.pelastakaaalapset.fi/lapsilta-opittua/haluatko-kehittaa-yhdessa-lasten-kanssa/myonteisesti-tunnistava-varhaiskasvatus-pilotti/>



Rasismiin puuttuminen sekä seksuaaliväkivallan tunnistamisen edistäminen tulisi sisältyä myös tulevien vuosien toimenpiteenä tämän kokonaisuuden alle.

Pelastakaa Lapset kannattaa etsivän harrastustoiminnan ja nuorisotyön yhteismallin pilotointia.

Harrastamisessa yksi kynnys on harrastuksiin pääseminen, joka on yhteydessä mm. sosio-ekonomisiin seikkoihin, mutta myös yhtä lailla esimerkiksi siihen, millaisten etäisyyksien päästä lapset käyvät koulua ja harrastavat. Harrastamisen Suomen mallin kehittämisessä tulisi vastuuministeriössä seuraavien hallitusvuosien aikana tunnistaa näitä maantieteellisiä ja kuntakohtaisia eroja pyrittäessä kehittämään yhdenvertaista harrastamisen mallia koko maahan.

Digilaitteiden liiallinen käyttö saattaa vierottaa lapsia liikunnasta ja muista hyvinvointia edistävästä harrastuksista. Tästä ei tiedetä vielä tarpeeksi. Yhtenä toimenpiteenä voisi olla asian selvittäminen ja vieläpä siitä näkökulmasta, miten digitaalisuutta voisi hyödyntää harrastamisen edistämässä.

Kaikkienensa jäimme kaipaamaan tässä esitettyjen toimenpiteiden välistä linkitystä esimerkiksi kohdissa 2 ja 7 esitettyihin toimenpiteisiin.

10. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Kootaan kattava tietopohja lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja koronaviruksen vaikutuksista siihen.
- Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit on koottu yhteen opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa 2011:3. Tätä indikaattorityötä on syytä vakiinnuttaa ja syventää osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa. Samalla olisi arvioitava, mitä pitkäaikaisia vaikutuksia koronaviruksella on lasten ja nuorten hyvinvointiin ja miten indikaattoreita ja tietopohjaa olisi tarpeen kehittää. Työ olisi sidottava yhteen myös perus- ja ihmisoikeusindikaattorien kanssa ja sitä tulisi edistää yhteistyössä indikaattorityön toimijoiden kanssa.
- Toteutetaan lapsibudjetoinnin kehittämistä koskeva toimenpide lapsibudjetointityöryhmän ehdotuksen mukaisesti.
- Valtioneuvoston kanslia on asettanut työryhmän kehittämään lapsia koskevaa budjetointia ensin pilotilla vuoden 2022 talousarviossa ja myöhemmin budjetoinnin vakiinnuttamisella. Työryhmän raportti valmistuu toukokuun 2021 lopussa, ja siinä esitettävien toimenpiteiden edistämiseen on syytä tehdä varaus kansallisen lapsistrategian toimeenpanossa.

Pelastakaa Lapset kannattaa osittain yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavin perusteluin ja huomioon:

Pelastakaa Lapset nostaisi loppuhallituskauden toimenpiteeksi lapsivaikutusten arvioinnin systemaattiseksi käyttöönoton vauhdittamiseksi (kansallisesti, maakunnissa ja kunnissa) kansallisen pitkäjänteisen toimeenpano-ohjelman suunnittelun käynnistämisen - määräraikaisten hankkeiden sijaan. Tälle ehdotukselle on mm. Itsenäisyyden juhluvuoden lasten säätiö ITLA esittänyt kannatettavia perusteluja.²⁰

Selkeää materiaali niin kunta- kuin valtakunnan tason päätöksentekoa varten tarvitaan. Nyt kun kunnissa aloittavat uudet valtuutetut syksyllä, on tarpeellista välittää heille jo hyvissä ajoin olemassa olevia materiaaleja vahvistaen myös lasten osallisuutta osana lapsivaikutusten arviointia.

²⁰ <https://itla.fi/lapsivaikutusten-arviointia-toteutetaan-heikosti/>



Lasten osallistamiseen ollaan mm. Pelastakaa Lapsissa laatimassa tarvittavaa lisämateriaalia sekä lapsille ja nuorille suunnattua materiaalia.

Indikaattorien osalta on tervetullutta, että hyvinvointi- ja perus- ja ihmisoikeusindikaattoreita tuodaan lähemmäs toisiaan. Lasten omia hyvinvointikokemuksia ja lasten kanssa luotuja indikaattoreita on myös oleellista tunnistaa ja kehittää.

Usein määritelmät hyvinvoinnista voivat olla osittain aikuiskeskeisiä. Miten tarkastella tätä tutkimustiedon, YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja lasten omien näkökulmien kautta.

11. Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja saada tietoa

Osiassa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Kerrotaan keskeisistä lainsäädäntöuudistuksista lapsille ymmärrettävällä tavalla.
- Lasten ja nuorten osallisuuden turvaaminen ei ole vain heidän kuulemistaan hankkeiden valmistelun yhteydessä. Pitkäjänteinen osallisuuden tukeminen edellyttää myös lasten tiedonsaantioikeuden toteuttamista sekä lasten ottamista mukaan yhteiskunnalliseen toimintaan.
- Lapsistrategian toimeenpanossa valitaan ministeriöissä käynnissä olevista sääntelyhankkeista noin 4–6 lainsäädäntöuudistusta, jotka kiinnostavat lapsia ja nuoria. Kustakin uudistuksesta laaditaan nimenomaan lapsille suunnattu tietopaketti, jonka valmistelussa huomioidaan saavutettavuus sekä vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten asema.
- Toteutetaan lapsen oikeuksia ja erityisesti lasten osallisuutta koskeva koulutuskokonaisuus ammattilaisille.
- Lasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on tärkeä rooli lasten ja nuorten osallisuuden ja toimijuuden tukemisessa, ja lapsen oikeuksien täysimääräinen ja aktiivinen toteutuminen edellyttää ammattilaisilta niiden osaamista. Tällä hetkellä lapsen oikeuksia koskevasta koulutuksesta Suomessa ovat vastanneet pääsääntöisesti kansalaisjärjestöt omana toimintanaan, mikä ei ole riittävää YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteiden toteuttamiseksi. Lapsen oikeuksien koulutusta on laajennettava kattamaan kaikki lasten ja nuorten parissa työskentelevät sekä heitä koskevia päätöksiä valmistelevat ja tekevät toimijat. Lapsistrategian toimeenpanossa toteutetaan yhteistyössä eri ammattiryhmien kanssa koulutuskokonaisuus, jolla vahvistetaan toimijoiden valmiuksia ja edistetään lapsen oikeuksia ja erityisesti lasten osallisuutta koskevaa osaamista Suomessa.
- Toteutetaan kampanja, jossa lapsilta ja nuorilta kysytään ideoita heidän oikeuksiaan edistäviksi toimenpiteiksi.
- Lasten ja nuorten osallisuus on tärkeä arvo kansallisessa lapsistrategiatyössä. Toimeenpanossa on siksi syytä varata tilaisuuksia lasten ja nuorten omien ideoiden toteuttamiselle. Ideoiden kokoaminen sähköisellä kyselyllä tarjoaa tilaisuuden lasten ja nuorten oikeuksia koskevalle viestinnälle ja kokoaa yhteen tietoa siitä, miten oikeuksia olisi lasten ja nuorten mielestä syytä edistää. Kyselyn perusteella valitaan 2–6 toimenpidettä, jotka toteutetaan osana lapsistrategian toimeenpanoa.

Pelastakaa Lapset kannattaa osittain yllä esitettyjen toimenpiteiden jatkovalmistelua seuraavin perusteluin ja huomioin:

Pelastakaa Lapset kannattaa toimenpiteitä 2 ja 3. Olemme sitä mieltä, että kohdassa 2 on erityisen tärkeää, että mukaan otetaan myös järjestöt. Varmistettava olisi myös se, että koulutuksessa tulee huomioiduksi monenlaiset tavat toteuttaa osallisuutta ja kuulla lapsia. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää pienempien lasten ja erityisen haavoittavassa asemassa olevien lasten osallisuuden tapojen vahvistamiseen, siihen että lapset voivat vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin (ei vain aikuisten määrittelemiin asioihin) ja käytössä on monipuolisia tapoja ja välineitä (esim. *lapsikeskeinen palvelumuotoilu* on tapa, joka ei perustu edustuksellisuuteen ja mahdollistaa monenlaisten lasten osallistumisen ja huomioimisen).

Pelastakaa Lapset ehdottaa, että koulutuksen rinnalla toteutettaisiin pitkäjänteisesti (ei hankkeina) ammattilaisten tukemista ja rinnalla kulkemista (yhteiskehittämistä), sillä pelkkä koulutus ja tiedon saanti ei vielä muuta käytäntöjä. Tavoitteena tulisi olla pysyvät rakenteet ja osallisuuden toteutuminen lapsille merkityksellisissä paikoissa, palveluissa ja päätöksenteossa.



Ehdotamme, että tätä työtä tehtäisiin yhteistyössä järjestöjen ja kuntien kanssa sekä monimuotoisemmin kuin vain sähköisen kyselyn kautta. Näkemyksemme on, ettei sähköinen kysely ole riittävän saavutettava kaikille lapsille. Lisäksi se sulkee pois pienempiä ja erityistarpeisia lapsia.

Pelastakaa Lapset ehdottaa myös, että asetetaan tavoitteeksi luoda malli lapsen oikeuksien toteutumisen arvioimiseksi yhdessä lasten kanssa sekä perustetaan myös kansallinen, yhtenäinen "tietopankki" oikeuksien toteutumisesta lapsinäkökulmasta. Tieto on vielä hajallaan eikä mikään taho sitä kokoa.

Kun kerrotaan keskeisistä lainsäädäntöuudistuksista lapsille ymmärrettävällä tavalla, ehdotamme, että tämä olisi hyvä aloittaa muutamalla kokeilulla ja sellaisilla aiheilla, jotka ovat lapsille tärkeitä.

Kun toteutetaan lapsen oikeuksia ja erityisesti lasten osallisuutta koskeva koulutuskokonaisuus ammattilaisille, voisi täsmentää, mille ammattiryhmille lähdetään koulutusta kohdentamaan.

Lapsen oikeuksien kytkeminen lasten arkeen ja elämään, ja osallisuuden avaaminen myös lapsen näköisen osallisuuden kautta on tärkeää. Lapset ja nuoret olisi tarpeellista saada mukaan koulutuksiin jollain tapaa esimerkiksi materiaalien kautta tai dialogeissa.

Toimenpiteenä se, että toteutetaan kampanja, jossa lapsilta ja nuorilta kysytään ideoita heidän oikeuksiaan edistäviksi toimenpiteiksi, on kannatettava, mutta on hyvä huomioida, että Unicef kokoaa jo kunnissa *Lapsiystävällinen kunta* -mallin kautta lasten ja nuorten ideoita lapsen oikeuksien paremmaksi toteuttamiseksi. Tätä kunnista kerättyä tietoa kannattaisi nyt hyödyntää.

Kyselyiden lisäksi on hyvä miettiä, miten erilaiset lapsiryhmät voivat aidosti osallistua ja kertoa ideoitaan. Tästä Pelastakaa Lapsissa paljon käytännön esimerkkejä. Toivomme, että kyselyn rinnalla on myös mahdollisuus aitoon vuoropuheluun ja muihin tapoihin ilmaista kokemuksiaan, mielipiteitään ja ehdotuksiaan.

Erityistä huomiota pitää kiinnittää siihen, miten lasten ja nuorten ideoita käsitellään tai valikoidaan ja miten lapset ja nuoret saavat tiedon, mitä heidän jakamillaan tiedoilla tehdään. Tähän pelkkä kysely ei ehkä riitä. On hyvä myös pitää mielessä, miten tavoitamme ne nuoret, joiden osallisuus ei toteudu edustuksellisten rakenteiden kautta. Heidän äänensä kuuleminen on paljon vaikeampaa, mutta ei vähemmän tärkeää.